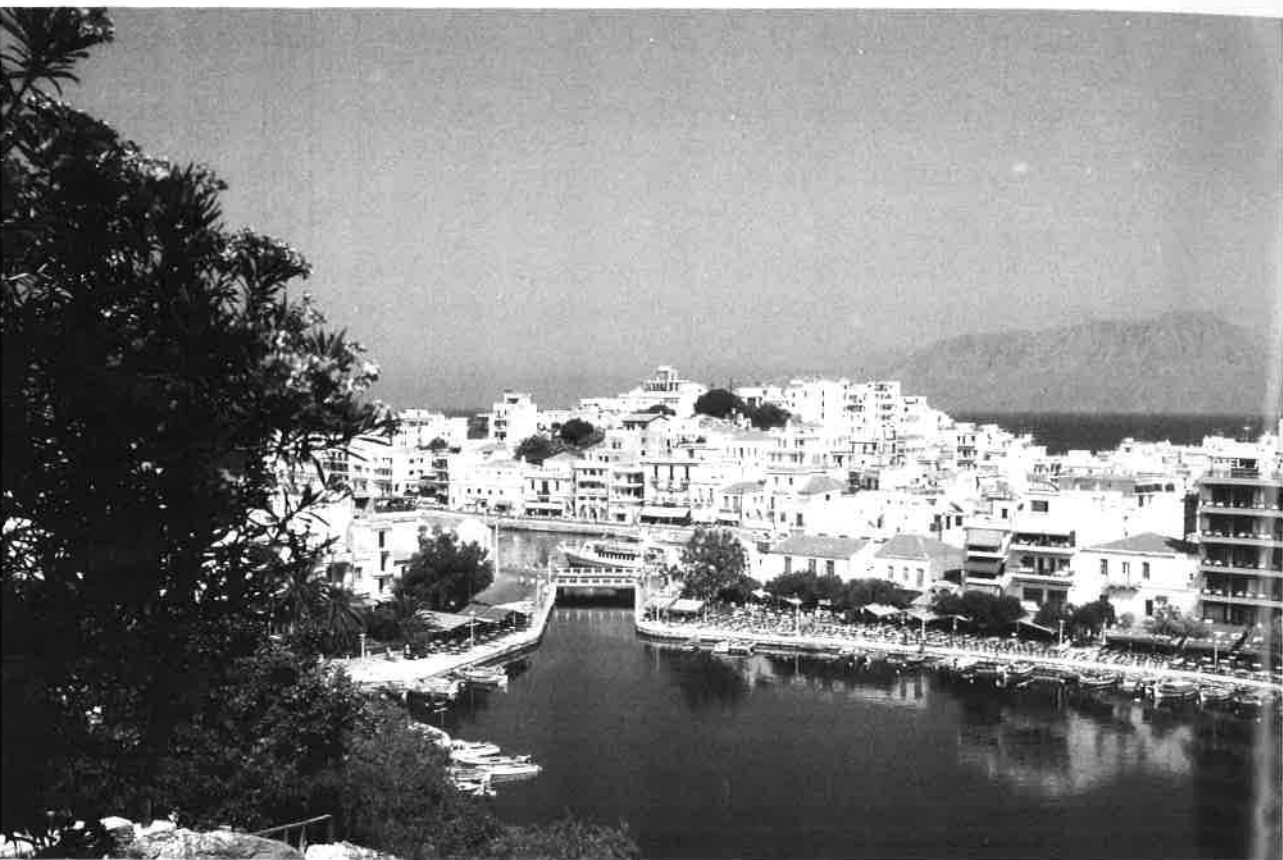

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN YSTÄVIEN YHDISTYS RY:n
JÄSENLEHTI

HELIKON

AURINKOMATKALLA NAUTIT VANHOISTA KULTTUUREISTA JA PALJOSTA MUUSTA.

Hyvät matkanjärjestelyt ovat tärkein osa onnistunutta lomaa. Tule Aurinkomatkalle. Asut korkealuokkaisessa hotellissa, saat monipuolisia opaspalveluja paikan päällä, teet upeita retkiä historiallisesti mielenkiintoisiin kohteisiin ja lennät mukavasti Finnairin koneilla.

Lähde korkealuokkaiselle kulttuurimatkalle:
SISILIAAN!

Idyllisen kaunis Taormina tai rantalomakohde Naxos tutustuttavat Sinut erilaiseen, omaperäiseen Sisiliaan ja sen historiaan.

TURKKIIN!

Edulliseen, mielenkiintoiseen lomamaahan tutustut aidossa, aurinkoisessa Alanyassa, kauniissa Marmariksessa tai Istanbulissa, joka on portti eksoottiseen Vähä-Aasiaan ja idän kulttuureihin.
KREIKKAAN!

Aurinkomatkat vie Sinut upeisiin kohteisiin kulttuurin ystävien Kreikkaan. Lomavaihtoehtojamme ovat Agios Nikolaos, Ierapetra, Rodos, Faliraki, Samos, Pythagorian, Loutraki tai Ateena.

**Varaa Aurinkomatkasi matkatoimistosta tai Aurinkomatkoi-
sta!**

**aurinko
matkat**

Luotettavinta lomaseuraa maailmalla

HELSINKI
Aleksi 38
90-1233 233

TURKU
Aurakatu 8, KOP-kolmio
921-336 161

TAMPERE
Teatteritalo, Hämeenkatu
931-372 20

LAHTI
Hämeenkatu 13
918-404 56

OULU
Pakkahuoneenkatu 10
981-224 022

HELIKON

Suomen Ateenan – instituutin ystävien jäsenlehti 1989 N:o 1

Sisältö:	sivu
Helikon-nimen selvitys ja tavoitteet	3
Sture Linnér: Troijasta perestroikaan	5
Saara Lilja: Olymposjumalista logokseen	11
Norjan Ateenan-instituutti avaa porttinsa	18
Erik Östby, Norsk arkeologi i Hellas (ChE)	18
Kirjallisuutta	21
Paavo Castrén, Pompeiji (ChE)	
Antiikin sanakirja (ChE)	
Yhdistyksen vuosikokous	22
Syksyn 1989 matkat ja muu toiminta	23

Suomen Ateenan – instituutin ystävien yhdistys r.y.

Johtokunta:

Juva, Mikko, fil.tri pj.
Ericsson, Chr.H., fil.tri vpj.
Graae, Kristina, fil.maist.
Hohti, Paavo, fil.tri
Huldén, Bjarne, DI
Kivalo, Erkki, prof.
Koivukoski, Olavi, lehtori
Koski, Tuula, lääkäri
Laakso, Eino, ekon.
Laitila, Teuvo, assistentti
Neva, Heikki, varatuom.
Schildt, Göran, fil.tri
Sysiharju, Anna-Liisa, prof.

Jäsenlehden toimitus:

Ericsson, Chr.H., päätoimittaja
Laitila, Teuvo, toimittaja
Graae, Kristina, toimittaja
Norrback, Märtha, toim.sihteeri

Osoite:

PL 191
00171 Helsinki
Puhelin: (90) 191 2754
(Teuvo Laitila, klo 10-12)

Toimihenkilöt:

Juva, Mikko, puheenjohtaja
Neva, Heikki, varainhoitaja
Laitila, Teuvo, sihteeri
Norrback, Märtha, kanslisti

Jäsenmaksut:

Vuosijäsen	50,-
Opiskelija	25,-
Ainasisjäsen	500,-

PANKKITILI:

SYP shekkitili
200138-45048

KANSIKUVA: PARTHENON. ITÄLAIDAN FRIISI (PENTELIN MARMORIA): POSEIDON, APOLLON JA ARTEMIS

HELIKON-NIMEN SELVITYS JA TAVOITTEET

Jäsentemme postilaatikkoihin on jo kolmasti tipahtanut **HELIKON**-niminen pieni lehti. Nimelle ei toistaiseksi ole toimitettu "käyttöselostusta", vaan on luotettu lukijoiden hyvään yleissivistykseen - tai kotoa löytyviin sanakirjoihin. Toimitus katsoo kuitenkin nyt asialliseksi selvittää, mitä Helikon-sana tarkoittaa, sillä nimi vie pitemmälle kuin pelkkä vastaus: muinaisen Kreikan Boiotian maakunnassa sijaitseva vuori. Helikon edustaa laajaa sivistyskompleksia, joka on kulkenut antiikin maailmasta Länsi-Euroopan sivistyskansojen yleiseen käyttöön. Näin nimi kelpaa myös peitenimeksi sille ohjelmalle joka on rakentumassa yhdistyksemme tavoitteeksi.

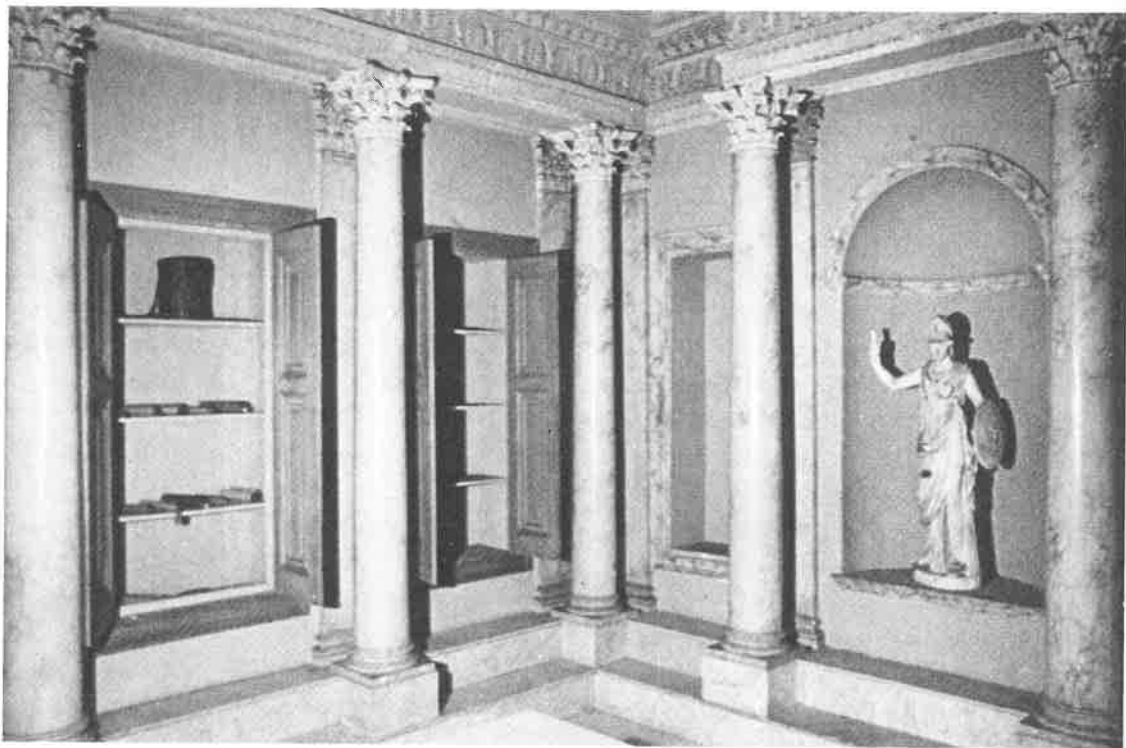
Jokainen tietää, että Helikon on muusain pyhä vuori, jonka rinteillä sijaitsi kaksi pyhää lähdeä, Hippokrene ja Aganippe. Ensin mainittu oli Pegasos-hevososen kavionmerkki, toinen oli muusain nimikkolähde. Vesi antoi inspiraatiota varsinkin lyyrillisille runoilijoille. Vuoren itärinteille pystytettiin temppeli kulttikuvineen. Se säilyi aina myöhäisantiikkiin, kunnes Konstantinus Suuri raahautti käyttökelpoiset osat ja veistokset rakenteella olevaan uuteen pääkaupunkiinsa. Sinne kelpasi mitä tahansa, mikä näytti hyvältä.

Muusat - kreikaksi "mousai" - on käsitteenä lähtöisin Traakiasta. Syntyjään he ovat Pieriasta, t.s. Olympos-vuoren juurilla. Täältä he siirtyivät etelään. Heitä oli alunperin kolme, hoitamassa laulun, runouden (ei kirjallisessa muodossa olevan) ja musiikin alueita. Lukumäärä lisääntyi kunnes heitä roomalaisella

kaudella oli yhdeksän. Tässä vaiheessa jokaisella muusalla oli nimi ja nimikkopiiri, sekä myös - taidehistoriallisesti tärkeät ja tunnistettavat - attribuutit. Ryhmän johtajana toimi itse Apollon. Näin antiikin koko sivistyselämä oli saatu järjestykseen. Tyypillistä oli, että klassillista naiskauneutta edustavat nuoret naiset edustivat harrastuspiirejä lyriikasta aina tähtitieteeseen. Tekniikka, arkkitehtuuri ja sotatiede sensijaan eivät kuuluneet muusille vaan olivat järjellisyyttä ja logiikkaa edustavan Ateenan (Minervan) valvonnassa.

Suomessa ennen arvostettu koulun klassinen sivistys on meillä romutettu; klassisten kielten sisua ja keskitystä kysyvä opetus on lopetettu. Myös historian opetuksessa on poistettu antiikin ennen tärkeiksi katsotut jaksot. Tärkeiksi katsotaan sen sijaan suuret vallankumoukset ja kansanliikkeet, Marxin aktiivivuodet tai ammattijärjestöjen syntymähankaluudet. Enää ei lueta Plutarkhoksen elämäkertoja ohjeiksi sotilas- tai valtiomiesuralle lähteville, ei myöskään Polybioksen kuvauksia roomalaisten pitkäjännitteisyydestä ja sitkeydestä. Näin kouluhallitus- ja poliitikot - muokkaavat kasvatuseriaa ja tulevien kansalaisten henkistä koostumusta - mistä jää puuttumaan antiikin koko perintö.

Näitä puutteita korjaamaan on 1950-luvulla perustettu Rooman sekä neljä vuotta sitten Ateenan instituutit. Niiden tavoitteisiin sisältyvät luonnollisesti kosketukset nykyiseen Välimeren maihin ja taiteen ja tieteen edustajien avustaminen paikan päällä.

Hellenistishenkinen yksityinen kirjasto. Rekonstruktio keisari Hadrianuksen Tivolin huvilapalatsin kirjastosta. (Museo della Civiltà Romana, Rooma.)

Multa ennen kaikkea tarkoituksena on tuoda eri keinoin esille antiikin maailma ja klassinen sivistys.

Suomen Ateenan-instituutin toiminta ja johtaminen kuuluu instituutin säätiölle ja sen hallinnolle, mutta ilmapiirin muokkaaminen suotuisaksi kuuluu nimenomaan ystävähdistykselle - ja näin myös **HELIKON**-lehdelle.

Suomessa ilmestyy yliopistollisen Klassillis-filologisen yhdistyksen äänenkannattaja **ARCTOS**-lehti. Se on yleensä Euroopan sivistyskielille tarkoitettu tieteellinen ammattilehti. **HELIKON** ei kilpaile millään lailla sen kanssa kääntyessään tavallisten lukijoiden puoleen, joilla ei ole yliopistovirkailijan ja tutkijan päämääriä ja uraan liittyvää julkaisemispakkoa.

Vaikuttavana esikuvana meillä on ruotsalaisen sisaryhdistyksemme **HELLENIKA**. Lehden toimittamiseen osallistuvat useat henkilöt. Päteviä alan kirjoittajia on Ruotsissa runsaasti. Talous on määrätietoisesti rakennettu vankaksi. **HELLENIKA** on korkealla tasolla ja suosiossa ystävähdistyksen ulkopuolellakin. Me sen sijaan pyrimme kehittämään vielä monisteen tasolla olevaa viestiä jäsenlehdeksi, varsin vaatimattomin keinoin ja vapaaehtoisvoimin.

Nimensä mukaisesti **HELIKON** pyrkii elävöittämään muusain henkeä keskuudessamme, ei kaunokirjallisissa merkeissä, ei kuorolaulun eikä historiankirjoituksen puitteissa vaan antiikin tuntemuksen ja sen kulttuuriperinnön elvyttämisellä. Joudumme

tässä aloittelevaan melko alhaiselta tasolta sillä monelta puuttuu alan kirjallisuuden tuntemus. (Tätä pyrimme pikkuerin antamaan.) Pyrimme opastamaan klassisella maaperällä liikehtiessämme (ehdottamalla sopivia kirjoja), tekemällä tunnetuksi kreikkalais- roomalaisen muinaismaailman tärkeimmät kohteet ryhmämatkojen muodossa). Yhdistykseemme kuuluu myös alan ammattilaisia, jotka asettavat oman tutkimuskenttänsä hedelmät nautittavaksemme esim. luentojen tai esitelmien muodossa, mistä myös HELIKON pyrkii hyötymään. Lehti pyrkii luonnollisesti luomaan kaikupohjaa instituutin ajankohtaisille tavoitteille ja tämän

toimipiirille. Kotikentillä pyrkimyksemme on rakentaa kosketusta antiikin, Bysantin, ja nyky-Kreikan harrastajien kesken, tarjota omia matkakokemuksia ja elämyksiä kirjoitusten muodossa, sekä - mahdollisesti - rohkaista omatoimisiin syventäviin opintoihin. Nimenomaan tätä tarkoitusta palvelee lehden kirjallisuuspalsta, joka pikemminkin kertoo kirjoista positii-visessä mielessä kuin laatua arvos- telemalla.

Tavoitteena on ovien avaaminen kiehtovaan kokonaisuuteen, minkä pyrimme, pala palalta ja suppeassa muodossa, lukijakunnallemme esit- telemään.

Kitharaa pitelevä siivekäs Eros. Hellenistinen pronssiveistos.

TROIJASTA PERESTROIKAAN

Sture Linnér on ruotsalainen klassikko, alkuaan yliopistomies, sittemmin Punaisten Ristin Kreikan alueen sodanaikainen asiamies, Ruotsin ulkoministeriön konsultti ja jopa Ruotsin suurteollisuuden johtokaaderin jäsen. Antiikin tutkimukseen palannut, Ateenassa pysyvästi asuva Linnér julkaisee nykyään ahkerasti (ks. **HELIKON** 1/88, s. 18). Tammikuussa 1989 hän julkaisi Svenska Dagbladetin "alakertana" tässä käännetyt artikkelin. Käännös on prof. A.-L. Sysiharjun.

Sain äskettäin mahdollisuuden vihdoin nähdä Troija - ei ainoastaan Homeroksen tekstien välityksellään vaan miltei yhtä elävänä todellisuutena. Käyntini varsinaisena tarkoituksena oli eräiden kohtausten kuvaaminen Ruotsin TV:ssä maaliskuussa 1989 esitettävää bysanttilaista kulttuuria koskevaa ohjelmaa varten.

Mitäkö tekemistä Troijalla on Bysantin kanssa? Tähän kysymykseen palaan kohtapikaa, ensin kuitenkin muutama sana itse paikkaa koskevasta uusimmasta tutkimuksesta.

Melko äsken tässä samassa lehdessä oli Hans Furuhausenin (ruotsalainen klassikko ja kirjailija, tohtori h.c. erikoisharrastuksena etruskit) artikkeli, jonka otsikona oli: "Troija ja Homeros uudessa valossa". Siinä käsiteltiin Ruotsin Ateenan-instituutin juuri silloin julkaisemaa monipuolista tutkielmaa 700-luvulla eKr. virinneestä kreikkalaisesta renessanssista. Antiikintutkimuksen vireyttä kuvaa hyvin, että jo nyt, muutamaa vuotta myöhemmin ovat sekä arkeologit että kielitieteilijät saavuttaneet merkittäviä uusia tuloksia niin Troijaa kuin yleisemminkin Homerosta koskevissa tutkimuksissaan.

Kun Heinrich Schliemann 1870-1890 johti kuningas Priamoksen linnan ensimmäisiä kaivakusia, hän piti "Iliasta" suoranaisena käsikirjanaan haaveksien romanttisesti luovansa esiin Homeroksen tarujen todellisuuspohjan. Hänen seuraajansa - ensisijassa Wilhelm Dörpfeld (Troijassa 1893-1894) ja Carl W. Blegen (1932-1938) - saattoivat jo lähteä liikkeelle paljon laajemmalla Välimeren alueen pronssikauden historiaa koskevalta tietopohjalta, mutta periaatteessa oli heidänkin työllään tämä sama pyrkimys.

Mutta noin puoli vuosisataa Blegenin jälkeen, vuonna 1981 alkoi tübingeniläinen professori Manfred Korfmann, nykyhetken huomattavin Troijan-tuntija, soveltaa aivan uutta tutkimusotetta. Hän ei lähtenytäkään liikkeelle Homeroksesta tai ylipäätään kreikkalaisista - eikä siis ensisijaisesti ollut kiinnostunut ahtaasti rajatuista alueellisista tapahtumista - vaan laajensi näkökulman koskemaan yleisemmin itäisten ja läntisten maiden välisiä yhteyksiä esihistoriallisina ja varhaishistoriallisina aikakausina, erityisesti kohtaamisista Euroopan ja Aasian välisillä raja-alueilla.

Tämä tutkimussuuntaus on johtanut Korfmannin arabimaissa ja Aasiassa suoritetusta kenttätöystä Bosporin ja Hellespontoksen (Dardanellien) rannoille. Kysymykset siitä, onko "Iliaksesta" löydettävissä historiallinen ydin tai onko Troijan sota todellakin käyty, ovat toisarvoisia ongelmia hänen pyrkiessään rekonstruoidaan koko Troijassa tapahtuneen toiminnan historiaa kaikkien noin vuosien 3100 ja 1200 eKr. välisenä aikana.

Henkilöille, jotka haluaisivat tietää yksityiskohtia viimeisimpien vuosien löydöistä sekä johtopäätöksistä, joita Korfmann arvelee niiden perusteella voivansa tehdä, suositellaan professori J. Latacz'in (Basel) laatimaa (maallikollekin helppoluista sekä runsaasti kuvitettua), kirjasta, joka on julkaistu antiikille omistetun erinomaisen aikakauskirjan "Gymnasiumin" vuoden 1988 lokakuun numerossa. Professori Latacz'in mukaan viittaavat kaikilta suunnilta saadut löydökset siihen että Troija olisi jo toisella vuosituhannella eKr. ollut vakiintunut kauppapoliittinen solmukohta vähäaasialais-eurooppalaisen pronssikauden palatsikulttuurin piirissä. Hänen mielestään Troija on epäilemättä juuri tästä syystä joutunut hyökkäysten kohteeksi useiden "troijalaisten sotien" aikana.

Mahdollisuudet sen arvioimiseksi millä tavoin tämän laajemman kentän osaksi tulisi liittää kreikkalaisen kertojaperinteen meille kantama tarina helleenisen ja troijalaisten väliselvittelystä, ovat kasvaneet sen jälkeen kun Korfmann sai 1987 luvan suorittaa kaivaustyötä jälleen itse linnoituksen alueella. Sen muurien jäännökset ovat laajuudeltaan ja

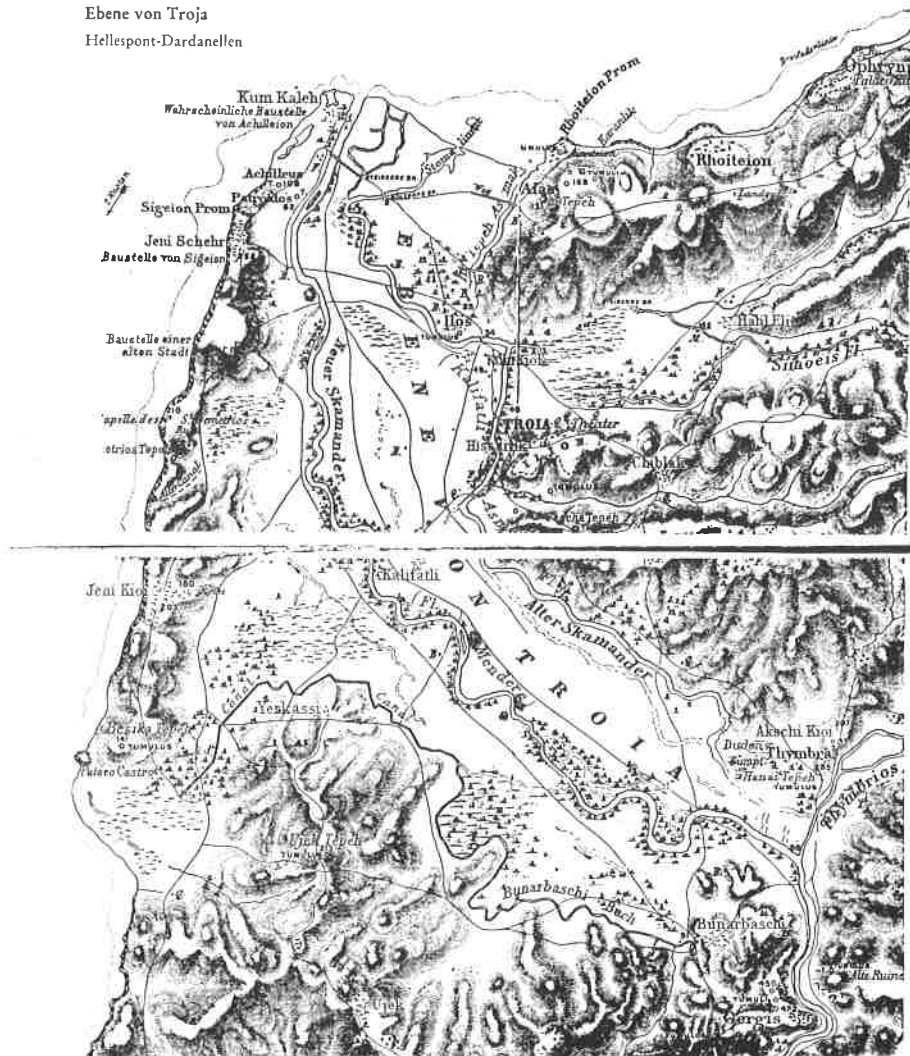
korkeudeltaan vaikuttavat, kuitenkin pitävät tänäkin päivänä suurin piirtein paikkansa erään nimettömän ruotsalaisen 1700-luvun kirjailijan sanat:

"Nu wäx ther säd o gräs, nu er ther skogrik marck hvar fordom Trojenborg har prächtig stätt och stark".
("Nyt kasvaa vilja ja ruoho, nyt leviää metsä siellä missä muinoin Troijan linna komeana ja lujana seisoi".)

Silloin kun keisari Konstantinus 300-luvulla jKr. päätti siirtää hallituspaikkansa Roomasta idemmäksi, hän alkoi ensin rakentaa uutta pääkaupunkiaan sen nelisen kilometriä leveän merenlahden äärelle, joka nykyään sijaitsee noin seitsemän kilometriä lounaaseen itse Troijan linnoituksesta, mutta joka toisen esikristillisen vuosituhannen lopulla ulottui noin 800 metriä syvemmälle mantereelle ja muodosti siten paljon suotuisamman satamapaikan kuin tänä päivänä. (Kuitenkin vielä viime vuosisadalla ankkuroitiin tähän lahteen sotalaivastoja.)

Myöhemmin Konstantinus kuitenkin huomasi, että edempänä koillisessa Kultainen sarvi tarjosi vieläkin paremman sataman ja niin hän vuonna 330 jKr. perustikin pääkaupunkinsa sinne, paikalle jonne kreikkalaiset siirtolaiset jo keskivaiheilla 600-lukua eKr. olivat hakeutuneet perustaan siirtokunnan nimeltä Byzantion: Uudelle keskukselle annettiin nimi Konstantinopolis (Konstantinuksen kaupunki), myöhemmin sitä tultiin myös nimeämään "Uudeksi Roomaksi" tai "toiseksi Roomaksi" tai "toiseksi Bysantiksi".

Vuonna 1453 turkkilaiset valloittivat kaupungin. Viimeinen keisari (Konstantinus) kaatui taistelussa

Troijan laaksoa kuvaava saksalainen kartta noin vuodelta 1900. Kum Kalehin lähistöllä britit ja ranskalaiset yrittivät läpimurtoa Istanbuliin ensimmäisen maailmansodan aikana.

raunioiden keskellä miekka kädessä kuten muinoin Hektor. Bysantin mahti oli murskattu. Se oli silloin pystynyt pysyvästi 1123 vuotta ja 18 päivää eli kauemmin kuin mikään muu suurvalta lukuunottamatta Kiinaa, joka pystyy viittaamaan lähes kaksituhatta vuotta kestäneeseen murtumattomaan jatkumoon. Valloituksen jälkeen sulttaanin sanotaan lähteneen Troijaan voidakseen täysin nauttia voittonsa makeudesta.

Eivätkö turkkilaiset (Turcae) olleetkin samoja kuin troijalaiset (Teuceri)? Viimeinkin oli historian ympyrä Bosporin ja Hellespontoksen rannoilla sulkeutunut: Troija oli costanut kreikkalaisille...

Tämä siis Troijan ja Bysantin välisestä yhteydestä - olipa se sitten todellista tai romanttisen mielikuvituksen tuotetta. Mutta miten tulee kuvan mukaan artikkelin

otsikon sisältämä viittaus tämän päivän Venäjään? Ehkäpä - hyvin suurpiirteisesti esitettynä - seuraa-vaan tapaan. Kun Bysantti 800-luvulla aloitti lähetystyön slaavien keskuudessa, toimintaa varjosti jo varhain idän ja lännen välinen vastakkaisuus: kreikkalaisen ja latinalaisen kirkon väliset opilliset kiistat, mutta myös frankkien ja bysanttilaisten keskinäinen Rooman keisarikunnan perintöä koskeva välienselvittely. Kun nyt slaavit kristinuskon omaksuessaan tulivat Euroopan kansaperheen jäseniksi, he joutuivat samalla myös osallistumaan näiden kiistoihin. Ajankohtaisen ja traagisen esimerkin siitä, mitä tämä saattoi vaikuttaa, tarjoaa meidän päiviemme Jugoslavia, jossa roomalaiskatolisten kroaattien ja kreikkalais-ortodoksisten serbien voidaan havaita muodostavan leppymättömän vastakohtaisuuden.

Bysantin uskonnollinen, poliittinen ja kulttuurinen vaikutus slaaveihin oli vielä suurempi kuin Rooman vaikutus Länsi-Euroopan maihin. Keski- ja Itä-Euroopan välillä tuli kulkemaan henkistä ja hengellistä kulttuuria halkova rajaviiva. Turkkkilaisten herruuteen alistetuille slaavilaisille kansoille - aivan samoin kuin kreikkalaisille - ortodoksinen usko ja bysanttilaisleimainen kulttuuri muodostuivat kansallisen itsetunnon säilyttämisen ja korostamisen välineiksi. Tästä on ollut aina meidän päiviimme ulottuvia poliittisia seurauksia. Olkoonkin että kristikunnan slaavilais-ortodoksinen osa on valtapoliittisesti ja ideologisesti eriytnyt, se on perinyt Bysantilta ajatuksellisen sekä elämännäkemystä koskevan yhteyden ja yhtenäisyyden. Tänne syntyi eurooppalainen kulttuuri,

joka ei keskuudessaan kokenut renessanssin, valistuksen ja teollisen vallankumouksen vaiheita ja jonka sitten 1800-luvun lopulla piti pyrkiä nopeasti tavoittamaan toisten saavuttamaa etumatkaa.

Tämän päivän Neuvostoliiton politiikan ymmärtämistä helpottaa kohdittain sen tarkastelu tätä laajempaa historiallista taustaa vasten. Ortodoksinen usko ja bysanttilainen perinne edesauttoivat suuresti venäläisten kansojen yhdistymistä 1400-luvun lopulla. "Kolmantena Roomana" katsoo Moskova omistavansa johtoaseman itäisten slaavien keskuudessa. Ei ollut mitenkään sattuma että Iivana III, yhtenäisen Venäjän valtakunnan luoja, omaksui vaakunaansa Bysantin kaksoiskotkan maailmanvallan symbolina. Yhtä vähän on sattumaa että venäläinen emigranttikirjailija Joseph Brodsky kirjoittaa niin eläytyvästi "paosta Bysantista" teoksessaan "Less than One" (1987)

Äskettäin suomenruotsalainen Johannes Salminen on esseekokoelmassaan "Aleksandrian muisto" (1988) pohdiskellut Moskovan asemaa Bysantin henkisenä perillisenä sekä Bysantista tulleiden vaikutusten merkitystä Suomelle. Hänen mielestään ei Suomea tulisi nähdä yksipuolisesti lännen sankarillisena etuvartiona Euroopan tai sivistyksen äärirajalla. Pikemminkin - näin sanoo Salminen - Suomi sijainti eri virtausten leikkauspisteessä, ja siinä uudessa tilanteessa mikä Euroopassa on kehkeytymässä, voisi kenties Suomen tehtävä olla välittäjänä toimiminen, tulla hyvin erikoislaatuisten kokemustensa perusteena kahteen suuntaan liikennöitäväksi lännen ja idän väliseksi sillaksi.

Tällä tavoin saattaa antaa ajatus-
tensa vaellella seistessään ylhäällä
Troijan linnan päällä voimakkaan
koillistuulen repiessä hiuksia-
Homeroshan puhuu usein "tuulisesta
Ilionista". Palatkaamme kuitenkin
Homerosta koskevaan tutkimukseen,
muutamiin tärkeisiin viimeaikaisiin
kielitieteellisiin toteamuksiin.

Vuonna 1986 G.S. Kirk julkaisi
useiden muiden vanhimman kreikkalaisen
kertomarunouden tuntijoiden kanssa
sarjan kommentaareja Iliaksen neljään
ensimmäiseen lauluun; vielä viisi
nidosta lisää on tulossa. Kirkin
mukaan on kyllä ollut olemassa
mykeneläistä runoutta, joka luulta-
vasti ei päättynyt Mykenen vallan
sorruttuakaan, mutta silti hän-
varmaan olkeutetusti - sijoittaa
homeroslaisen runouden todelliset
juuret joonilaiselle alueelle.

Kirk on aikaa myöten yhä enemmän
lähtenyt "unitaarista" (yhden
henkilön panosta korostavaa) teoriaa:
Homeros onkin näin Iliaksen ja
Odysseian "the main monumental
composer", suurenmoinen pääasiallinen
laatija. Tämä runoilija ajoittuu
700-luvun eKr. jälkipuoliskolle.
Kirk ei epäile, etteikö kirjoitustaito
olisi alkanut levitä jo tämän runoi-
lijän elinaikana, ja etteikö hän
itse olisi ollut kirjoitustaitoinen,
mutta kuitenkin pitää Kirk hyvin
epätodennäköisenä että Ilias olisi
alkuaan sepitetty kirjallisessa
muodossa. On mielenkiintoista ja hyvin
tervetullutta, että Kirk ottaa
jatkuvasti huomioon aleksandrialaisen
kirjallisuuskriitikkojen usein sangen
teräväkatseisen panoksen homerisen
kertomarunouden ymmärtämiseen.

Laajat näköalat ja runsaat hyvin
perustellut yksityiskohdat ovat
ominaisia myös sille uudelle "Odys-

seian" laitokselle jonka julkaisemisen
A. Heubeck ja StWest monine avus-
tajineen aloittivat 1981 ja jonka
viimeinen, kuudes osa ilmestyi 1986.
Artikkelit, jotka alkuaan on kirjo-
tettu saksaksi, englanniksi, hollan-
niksi ja espanjaksi (viimeksimainitut
eivät valitettavasti ole aivan muiden
tasolla), on Arnaldo Mondadori
Editore-kustannusyhtiö (Milano)
julkaissut italiaksi. Kaksi ensim-
mäistä nidettä on jo englanninkieli-
sinä valmiina. Ne julkaisee kustantamo
Oxford University Press.

StWest selostaa kahdeksallatoista
sivulla laajakatseisesti ja harkitusti
"Odysseian" historiaa. On huomattava,
että hän pitää monien riitojen aiheena
ollutta nk. Peisistratos -laitosta jo
kauan aikaisemmin olemassa olleen
tekstin "ateenalaisena standardoin-
tina". Kuitenkaan tämä teksti ei
viime vuosien tutkimusten mukaan
(esim. J. Latacz: "Homer. Eine
Einführung", 1985) syntynyt vasta
600-luvulla eKr. -kuten StWest olettaa
- vaan huomattavasti aikaisemmin.

Tärkein on kuitenkin Heubeckin
panos sekä ensimmäisen niteen yleis-
johdantona että 9.-12 ja 21.-24.
laulujen kommentaareina. Jo nämä
kirjoitukset tekevät tästä laitoksesta
tärkeimmän mitä Homeros-tutkimus on
viimeksi kuluneiden kahdensadan
vuoden aikana tuottanut. Muun muassa
on kommentaareissa otettu huomioon
mykeneläistä kulttuuria koskevan
tutkimuksen tulokset, mikä oli todella
jo aiheellista, koskapa tähän kult-
tuuriin kuuluvan, toistaiseksi
vanhimman tuntemamme kreikkalaisen
kirjoituksen tulkitseminen onnistui
jo kolmekymmentäviisi vuotta sitten.

Sama koskee vanhinta suullista
laulurunoutta. Sen tutkiminenhan on
saanut aikaan että jo noin puoli

vuosisataa sitten muuttui koko tapamme tarkastella homerista runoutta. Analyytikkojen ("hajoittajien" tai "pilkkojien") liioittelusta ei tässä teoksessa ole juuri jälkiäkään havaittavissa.

Tämän laitoksen ansiosta voimme vihdoinkin nähdä "Odysseian" yhte-

näisenä kirjallisena mestariteoksena, joka jo 2700 vuoden ajan on ollut kaikkien kansojen runoilijoiden ja taiteilijoiden innoituksen, inspiraation lähteenä uuteen luomistyöhön.

Sture Linnér

OLYMPOSJUMALISTA LOGOKSEEN

Fil. tri., apulaisprofessori Saara Lilja on Helsingin yliopiston klassisia filologeja. Hän oli alunperin Edvin Linkomiehen henkilökohtainen assistentti, josta kehittyi klassisen kirjallisuuden tutkija, mutta myös antiikin kulttuurin ahkera popularisaattori. Hän on paljon maailmalla liikkunut, kielitaitoinen ja havaintokykyinen henkilö, joka on aktiivisesti esitellyt näkemyksiään julkisesti, mm. Yleisradiossa. Kirjoitus on lyhennetty versio Suomen Tiedeakatemiasa 16.12. 1988 pidetystä esitelmästä.

Alussa oli kaaos. Aikanaan siitä syntyi Maa, Gaia, kaiken olevaisen äiti. Luotuaan Taivaan, Uranoksen, Gaia otti poikansa aviopuolisoksi. Lapsia tuli paljon. Koska isä pelkäsi jonkun näistä anastavan vallan, hän kätki kaikki Maa-äidin sisuksiin. Kosta hautova Gaia antoi yhdelle lapsista, Kronokselle, sirpin. Kun Uranos taas kerran tuli lemmentaukseen, poika silpoi sirpillä isänsä, anasti vallan ja otti puolisoksi sisarensa Rheian.

Koska oli ennustettu, että myös Kronos menettäisi vallan pojalleen, tämä söi lapset sitä mukaa kuin niitä syntyi. Vasta kuudennen, Zeuksen, Rheia sai pelastetuksiten, että antoi miehelleen kapaloihin käärityn kiven. Zeus lähetettiin Kreetaan Gaian kasvatettavaksi. Täysikasvuisena poika riisti isältään vallan ja pakotti hänet oksentamaan nielaisemansa lapset.

Mitä tämä kaikki on? Vanhimpina aikoina uskottiin, että kaikella luonnossa on henki. Animismia lähellä on antropomorfismi, uskomus että jumalat ovat ihmisten kaltaisia. Gaia ja Uranos käsitettiin aluksi animistisesti, mutta sitten Maata

ruvettiin pitämään naisena, joka otti vastaan taivaalta tulevan sateen eli Uranoksen siemennesteen. Matriarkaalinen piirre on, että Gaia oli kaiken olevaisen äiti ja että hän loi, synnytti, Taivaan ja otti poikansa aviopuolisoksi. Lapsia oli paljon, koska Välimeren alueella sataa kuivan kauden jälkeen runsaasti, ja sade tuo mukanaan siunauksen, tekee maan hedelmälliseksi.

Kreikkalaisten alkumyytti kuvastaa ihmisten maailmasta tuttua sukupolvien välistä taistelua. Nuorethan pyrkivät itsenäistymään, vaikka harvoin yhtä väkivaltaisesti. Isän sirpillä silpominen, kastroidminen, on toiveajattelua, ja myytin avulla nuorukainen vapautuu toiveestaan. Oidipuskompleksikin on mukana - poika on isälle äidistä mustasukkainen.

Entä mitä symboloi se, että isä syö lapsensa? Se saattaa olla muisto varhaisemmasta kannibalismista, mutta on toinenkin selitys. Stoalaiset harrastivat nimien allegorista tulkintaa: aspiroituna Kronos on Aikaa merkitsevä Khronos, ja Aika syö kuluvat vuodet. Vasta Zeus määräsi Ajan noudattamaan taivaankappaleiden liikkeitä.

Omien lasten syömisen ja oksentamisen, uudelleen synnyttämisen, voi myös selittää niin, että Kronos oli kadehtinut vaimonsa kykyä hedelmöityä ja synnyttää. Nykypsykologiaan on otettu uudeksi termiksi 'sisätalakateus' jo aikaisemmin käytössä olleen peniskateuden rinnalle. Kreikkalaisissa jumalmyyteissä esiintyy usein syntymä ilman äitiä. Siitä joitakin esimerkkejä.

Athenen syntymä: jumalatar nousee täysissä varusteissa isänsä Zeun päästä muiden jumalten ihmetellessä tapausta. Attikalainen maljakomaalaus 500-luvulta eKr. (Louvre, Pariisi.)

Kun Zeus halusi päästä eroon ensimmäisestä vaimostaan, joka oli Metis, Viisaus, hän käytti Kronoksen tarinasta tuttua keinoa: nielaishi Metiksen ja Viisauden nielaishemalla tuli itse viisaaksi. Sivuvaikutuksena oli ankara päänsärky, koska Viisaus tietysti asettui aivoihin. Kun tulen jumala Hefaistos isänsä käskystä halkaisi kirveellä tämän kallon, esiin ponnahti Pallas Athene täydessä sotavarustuksessa. Metis oli siis ollut raskaana, kun Zeus nielaishi hänet.

Sitten Dionysos-jumalan syntymä. Kun salama surmasi Semelen, Zeuksen rakastetun, ylijumala pelasti syntymättömän poikansa ompelemalla sikiön raskauden loppuajaksi reiteensä. Vielä yksi tarina: kastroiduaan isänsä Uranoksen, Kronos heitti kivekset mereen, ja meren vaahdosta eli Uranoksen siemennesteestä syntyi jumalatar Afrodite.

Jumalmyyteissä esiintyy myös peniskateutta, josta yksi esimerkki. Kun Hera, Zeuksen puoliso, päätti synnyttää Herfaistoksen, hän pystyi hedelmöitymään ilman miehensä myötävaikutusta. Alkuaan sekä jumalat että ihmiset olivat olleet - näin uskottiin - kaksineuvoisia hermafrodiitteja. Alkumyytin itämaisia piirteitä on, että Kronos otti vaimokseen sisarensa Rheian, samoin Zeus sisarensa Heran. Sisarusavio-liitto tunnettiin paitsi idässä myös Egyptissä. Kreeta, missä Zeus oli kasvanut, yhdisti egyptiläiset vaikutteet niihin, jotka tulivat Vähästä-Aasiasta ja kauempaa idästä, Intiasta ja ehkä Kiinasta saakka. Itämaisia piirteitä on tutkinut Englannissa G. S. Kirk, jonka teos *The Nature of Greek Myths* ilmestyi 1974.

Kreikkalaiset kuvittelivat tärkeimpien jumaliensa asuvan Pohjois-Kreikan

Merestä nouseva Afrodite (Venus). Yksityiskohta 460-luvulta peräisin olevasta italialais-kreikkalaisesta niin sanotusta Ludovisi-istuimesta. (Museo della Terme, Rooma.)

Olympos-vuorella. Olympolaisjumalia oli kaksitoista, eikä sattumalta. Olihan Zeus määrännyt Ajan noudattamaan taivaankappaleiden liikkeitä, ja vuodessa on kaksitoista kuukautta, samoin kuin eläinradan symboleja on kaksitoista. Zeus ja Hera olivat riitaisa aviopari, koska Zeus oli uskon ja Hera mustasukkainen taas ihmismaailmasta tuttua tarinaa. Heidän avioriihtöjensä on selitetty symboloivan myrskyjä, maanjäristyksiä, tulivuorenpurkauksia ja muita sään häiriötiloja. Zeus olikin perusolemukseltaan taivaan ja sään jumala.

Olen tulkinut jumalmyyttejä psykologisoiden, freudilaisittain ja hiukan myös jungilaisittain. Freudia on kyllä moitittu - osaksi syystä, mutta suurimmaksi osaksi syyttä-vanhentuneeksi. Hänen nykyinen päävastustajansa on Yhdysvalloissa asuva intialaissyntyinen Akhter Ahsen, psykologi ja psykoterapeutti, joka on

julkaissut lukuisia tutkimuksia 1977
perustamassaan aikakauslehdessä
Journal of Mental Imagery. Freud oli
tulkinnut unia ja muita oireita
käsitteellisesti, sanallisesti-
Ahsen korostaa kuvien merkitystä
sinänsä.

Näin Ahsenin nimen ensi kerran Helsingin Sanomien selostuksessa (12.1. 1985) New Yorkissa pidetystä 8:nnesta kuvastokonferenssista. Minua ihmettytti konferenssin nimi sekä termi 'kuvastoliike', jolla suomen- nettiin Ahsenin 'imagery movement'. Filologi nimittäin liittää imagery- sanan kielikuviin, mutta kyseessä olivatkin mielikuvat ja muistikuvat.

Freudilaisen oidipuskompleksin sijasta Ahsen puhuu Rheia-kompleksista: ainoana lapsena Oidipus kiinnitti seksuaaliviettinsä äitiin, mutta Kronos muodosti sisarensa Rheian kanssa tasavertaisen liiton sukupolven sisällä. Freud torjui sisarusinsestin

ja korosti sukupolvien välistä valtataistelua. Ahseenin teoriassa sen sijaan veljen ja sisaren liitto toimii "demokratian mallina, joka mahdollistaa terveet ja tasapainoiset suhteet paitsi yksilö- myös valtiotasolla".

Palaan olympolaisjumaliin. Mikä oli olympolaisen hengen merkitys? Ensiksin se loi kaaoksesta järjestyksen, niin että jumalat saivat nimensä ja tehtävänsä, mutta se merkitsi muutaakin. Linaan pari kohtaa Henrik Zilliacuksen esseekokoelmasta *Klassiska källsprång* (1983, s. 40): "Olympisk anda betydde också en moralisk vinning. Nyordningen innebar ett renande av gamla föreställningar och ritualer, en humanisering av det primitiva... Inte heller de politiska aspekterna skall glömmas. Reformationen, om det ordet tillåts, var ägnad att befordra och tjäna nya strävanden av både samhällelig och civilisatorisk art. Alldeles särskilt jämnade den vägen för en övergång från stamsammanslutningar till politiska liv i systematiskt ordnad bemärkelse."

Miten tämä uskonnon puhdistus tapahtui? Vastaus on yllättävä: sen saivat aikaan taiteilijat, ensiksi runoilijat, lähinnä Homeros ja Hesiodos, myöhemmin myös kuvamataiteilijat. Vaikka olympolainen jumal maailma pohjautui kansanomaisiin uskomuksiin, se oli runoilijoiden luoma, ihmisten maailmaa heijastava luomus. Antiikin Kreikassa ei muuten ollut kiinteästi organisoitua papistoa eikä kielessä edes uskontoa merkitsevää sanaa.

Entä filosofit? Jumaluuden olemassaoloa he eivät kiistäneet, mutta jo varhaisimmat luonnonfilosofit halusivat poistaa kaiken taikauskon ja

jumalien ihmistenkaltaiset piirteet. Herakleitos, joka eli noin 500 eKr. Efesoksessa, puhuu usein logoksesta. Kreikan *logos* on vaikea kääntää, koska sillä on lukuisia kantamerkityksiä. Yhteen ryhmään kuuluvat 'arviointi, suhteiden tajuminen, järkeily, teoreettinen ajattelu', toiseen ei niinkään 'sana' kuin 'sanonta, sananlasku, tarina, puhe', jopa 'tyyli'. *Logos*-käsitteeseen liittyy toisinaan ajatus 'jumalan antama', esimerkiksi oraakkelistä. Tästä onkin vain askel merkitykseen 'jumalan viisaus' ja personoituna 'jumaluus'.

Mitä Herakleitos tarkoittaa sanoessaan, että kaikki tapahtuu logoksen mukaan? Hän ei määrittele *logos*-sanaa, mutta abstraktinen käsite sen täytyy olla: se järjestetty tapa millä kaikki maailmassa tapahtuu, yleinen periaate. Se on kaikille yhteinen eli universaalinen, yleispätevä kuin laki, ja se on laki, jumalan säätämä laki. Herakleitos sanoo: "Se hallitsee halunsa mukaan, se riittää kaikille, ja ylikin vielä jää." Tämä kuvaa absoluuttista valtaa ja kuolemattomuutta, jotka Homeroksesta alkaen pysyivät jumalien pääominaisuuksina. Mutta *logos* ei ole ihmishahmoinen kuten Homeroksen jumalat.

Herakleitoksen mukaan todellista tietoa on vain jumalalla. Kuitenkin inhimillinen viisaus on laadultaan samaa kuin jumalan viisaus. Ihmisen viisautta on juuri *logos*-käsitteen omaksuminen: hänen on pyrittävä ymmärtämään, miten kaikesta maailmassa muodostuu *kosmos*, järjestetty kokonaisuus.

Herakleitoksen *logos* käännetään saksaksi *Sinn*-sanalla, jonka merkitys on varsin epämääräinen. Suomeksi

'järki' kuvaisi osuvammin, kuinka antiikin Kreikassa järkevä ajattelu ja järkiperäinen tutkimus johtivat myytistä logokseen. Oli toinenkin pääsuuntaus, orfilaisuus ja muut mysteeriuskonnot, eli linja Pythago-raasta Platoniin. Siihen palaan, mutta nyt siirryn Herakleitoksen ajasta puoli vuosituhatta eteenpäin.

Herakleitoksen vaikutus stoalaiseen filosofiaan oli huomattava, ja stoalaisuudesta sai herätteitä juutalainen Filon, joka eli Kristuksen syntymän aikoihin Aleksandriassa. Liittämällä yhteen kreikkalaisen filosofian logoksen ja vanhan juutalaisen perinteen logoksen Filon loi perustan kristinuskon logokselle. Vanhan testamentin kreikankielisen käännöksen **logos** merkitsee Jumalan sanaa, melkein Jumalaa, Viisauden kirjan luvussa 18, joka kertoo Egyptin tuhosta: "Silloin riensi sinun kaikkivaltias sanasi taivaasta... terävänä miekkanaan se kantoi sinun peruuttamatonta käskyäsi...se kosketti taivasta vaikka oli astunut maan päälle." Uuden testamentin **logos** merkitsee jumaluutta Johanneksen evankeliumin alussa: "Alussa oli Sana, ja Sana oli Jumalan tykönä, ja Sana oli Jumala." Johanneksen 'sana' tarkoittaa Jeesusta, kuten "Sana tuli lihaksi" osoittaa.

Kyseessä saattaa olla Johanneksen henkilökohtainen näkemys, koska muualla Raamatussa 'sana' jumaluutta merkitessään ei esiinny yksin, vaan saa jonkin lisämääreen (esimerkiksi 'Elämän sana' tai 'Jumalan sana'). Johanneksen **logos**-käsitteestä puhuu René Kieffer teoksessaan *Nytestamenttlig teologi* (1977, s. 96): "Gränsdragningen mellan gammaltestamentligt arv och hellenistisk påverkan är flytande..."

Hellenistis-roomalainen Athenea esittävä pronssiveistos.
(British Museum, Lontoo.)

Dessutom har redan den judiska filosofen Filon medvetet strävat efter en syntes mellan gammaltestamentliga utsagor om Guds skapande ord och de grekiska spekulationerna kring **logos**-begreppet."

Johanneksen evankeliumi on evankeliumeista nuorin. Nykyään arvellaan, että se kirjoitettiin vasta vuoden 100 jälkeen. Perimätiedon mukaan Johannes - kuka hän siten olikin - kirjoitti sen Efesosessa, Herakleitoksen kotikaupungissa. Efesolaiset arvostivat persialaista

Zoroasterin ja Ormudzin uskontoa, jossa absoluuttinen jumaluus käsitettiin 'sanaksi'. Ehkä voisi ajatella, että Johannes ja jo aikaisemmin Herakleitos olivat omaksuneet logos-käsitteen jumaluuden idästä.

Ruotsissa ilmestyi Uuden testamentin uusi käännös 1981. Johanneksen evankeliumin alussa on edelleen 'Ordet' vastaamassa logos-sanaa. Suomalainen ramatunkäännöskomitea, joka aloitti työnsä 1976, sai Johanneksen evankeliumin käännetyksi 1988. Siinäkin on säilytetty entinen 'Sana'. Komitean puheenjohtaja Aimo Nikolainen on kertonut, että Pentti Saarikoski aikoinaan ehdotti logos-sanan käännökseksi tässä kohdassa 'Järki'. Sitä äsken suositin, kun puhuin Herakleitoksen logos-käsitteestä, mutta ei se kylläkään Johanneksen evankeliumin alkuun sopisi.

Lopuksi palaan Ahseenin perustamaan psykoterapeuttiseen kuvateoriaan sekä Platonin filosofiaan. Niin erillisiltä kuin nämä kaksi tuntuvatkin, niillä on tietty yhteys.

Koska Ahseen asettaa sanojen edelle kuvat mielikuvat ja muistikuvat, hän korostaa myös myytin merkitystä. Myytit ovat, hän sanoo, kansojen yritys vaikuttaa kokemukseensa, ja sen vuoksi ihmisten täytyy itse aktiivisesti osallistua myyttien muokkaamiseen. Myytin vastakohta on sana logos-merkityksessä: länsimainen ajattelu on Platonista lähtien käsittänyt sanan logoseksi, pysyväksi merkitykseksi, loogiseksi rakenteeksi.

Freud opetti, että jos potilas ymmärtää sanan loogisen rakenteen, hän ymmärtää ongelmansa ja paranee. Ahseenin koulukunta sen sijaan opettaa, että looginen sana vain selittää todellisuutta, mutta ei itse ole todellisuutta eikä pysty siihen

vaikuttamaan. Sana voidaan kuitenkin ymmärtää toisin. Esimerkiksi hepreassa sanaa ilmaiseva käsite ei merkitse loogista rakennetta, vaan tekoa, se ei kuvaile ulkoista objektiivista todellisuutta, vaan toimii, vaikuttaa.

Heprean daber-sanasta kirjoittaa myös jo mainitsemani Kieffer (s. 26): "Ordet...har i det bibliska språk-bruket, såsom i många gamla kulturer, en mer konkret betydelse än i våra moderna språk. Ordet är inte endast ett kommunikationsmedel mellan människor; det uttrycker personlighetens inre väsen, det är en synnerlig uppenbarelse av den dynamik som kännetecknar en levande människa...Den som talar, verkar redan genom sitt ord." Kieffer viittaa Raamatun sananlaskuun 18,21: "Kielellä on vallassansa kuolema ja elämä; jotka sitä rakastavat, saavat syödä sen hedelmää."

Kun sanoin Platonian orfilaisuuden edustajaksi, ajattelin niitä vaikuttavia myyttejä, jotka ovat hänen taiteellisen esityksensä huippuja. Toista mieltä on filosofi Ernst Cassirer, joka pakeni Hitlerin Saksasta ensin Ruotsiin ja sieltä Yhdysvaltoihin. Teoksessaan *The Myth of the State* (1946) hän sanoo myytin merkitsevän ihmiskunnan pimeää puolta ja tietämättömyyttä.

Cassirerin mielestä historia on taistelua järjen ja myytin, logoksen ja mythoksen, välillä: järki pääsee ajoittain voitolle, mutta kriisitilanteissa myytti tunkee sen syrjään. Nykyään myyttinen ajattelu eri muodoissaan on hyvin voimakas. Yksi esimerkki on Ahseenin kuvateorian saama valtava suosio erityisesti Yhdysvalloissa, missä se kuulemani mukaan hipoo uskonnollista liikettä, ja toinen esimerkkini onkin fundamen-

talismi.

Myyttisen ajattelun vaarallisinta muotoa, myyttiä valtiosta, Cassirer tarkastelee alkaen Platonista, joka loi myyttejä taiteellisessa tarkoituksessa, ja päätyen Hitleriin, joka loi myyttejä vallanhimoisiin tarkoituksiin. Platonin Valtio on, Cassirer sanoo, totalitarismin ensimmäinen ilmentymä, mutta filosofijohto ja hyvän idea takaavat siinä logoksen voiton myytistä. On ihmetelty, miksi Platon, itse suuri taiteilija, tässä dialogissa tuomitsee runouden. Cassirer myöntää, että Platonin muissa teoksissa myytit ovat

taiteellisia huippuja, mutta Valtio esitteleeekin logokseen perustuvan ideaalin, johon myytti ei sovi. Tässä teoksessa Platon siis samastaa runouden myyttiin.

Mutta Cassirer ei selitä, miksi Platon päättää Valtio-teoksensa mahtavaan loppumyyttiin, vaikka on juuri tuominnut runouden. Syynä lienee, että hän yleensä sijoitti kaiken omasta mielestään tärkeän dialogien keskiosaan eikä loppuun. Meidän finaali-ajattelumme juuria ei tietääkseni ole tutkittu.

Saara Lilja

2. Vasenfabrik.

Athene-jumalatar taiteiden suojelijattarena, kruunaamassa palkintomaljakoiden koristajia.

NORJAN ATEENAN-INSTITUUTTI AVAA PORTTINSA

Norja on nyt virallisesti tullut mukaan Ateenan tieteellisiin piireihin perustamalla oman instituutin. Vihkiminen tapahtui toukokuussa 1989. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, etteikö Norja olisi jo aiemmin työskennellyt klassisella maaperällä. Norjan aktiivinen Rooman-instituutti on tehnyt arkeologista kenttätöitä Kreikan kamaralla jo 10 vuoden ajan. Erik Østby kertoo tästä Norjan Arkeologisen Seuran uusimmassa vuosikirjassa (ks. alla olevaa artikkelia).

Näin jo kolme Pohjolan kansaa on edustettuna Ateenassa toimiakseen siellä tiiviissä yhteistyössä ja läheisessä kosketuksessa toisiinsa, ts. Ruotsin instituutin tuntumassa. Se sai jalansijaa jo toisen maail-

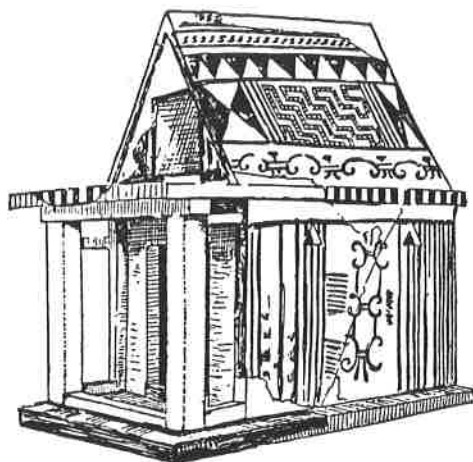
mansodan jälkeisissä oloissa ja on aktiivisesti avustanut sekä Suomen että Norjan aloittelevia laitoksia.

Nyt enää Tanska puuttuu skandinaavisesta kuvasta. Tämä on hieman ihmeellistä, sillä jo 100 vuotta sitten Tanska esiintyi aktiivisesti klassisten kokoelmien tallentajana, kaukaisten kenttätöiden suorittajana ja myös tieteen aikaansaajana. Tanskaa pidettiin silloisissa oloissa eräänlaisena kulttuuri-imperialistina. Nykyisiltä poliittisilta päättäjiltä puuttuu käsitys humanististen tieteiden nykyhetken roolista ja merkityksestä ja niistä tekijöistä, joilla sivistysvaltion imagoa luodaan. Tanskaa odotetaan Ateenan klassisiin piireihin.

Erik Østby: "Norsk arkeologi i Hellas - en treårsstatus." VIKING - Tidskrift för norrön arkeologi, Bind LI. Norsk Arkeologisk Selskab, 1988.

Norge har nyligen anslutit sig till staterna med ett etablerat institut i Athen, men har trots detta sysslat med fältarbeten på grekisk mark, t.o.m. under hela 10 år. Detta framgår av en artikel i VIKING 88, norsk arkeologisk selskabs årsbok för 1988: Erik Østby, "Norsk arkeologi i Hellas - en tiårsstatus". Artikeln är intressant också utöver det arkeologiska då norrmännen, med tydligen små resurser för fältarbeten, etablerat samarbete dels med italiennare och svenskar, dels med greker

verksam för det halvstatliga arkeologiska sällskapet, startat kort efter frihetskriget. Det norska projektet kan uppfattas såsom fjärrstyrt av Norges Rom-institut, men det alltid hjälpsamma svenska Athen-institutet har tydligen, med sina utmärkta relationer till myndigheter, varit norrmännen till stor hjälp. Grekland har en mängd platser där grävningar inletts redan under turktiden men lämnats på hälft; t.o.m. så sent som 1940 då italienska institutets utgrävningar i Pallantion måste avbrytas då Mussolini inledde angreppet på Grekland. (Namnet Pallantion anses vara upphovet till namnet på Forn-Roms viktigaste kulle

Husmodell från Heras helgedom i Argos. Ur denna hall med träpelare och ett bindande bjälklag uppfattas det doriska templet ha fått sitt ursprung.

Palatinen.) Trots att de grekiska myndigheterna över lag blivit restriktiva mot utländsk arkeologisk aktivitet har seriösa erbjudanden att "städa upp" och systematisera på hälft lämnat arbete dock accepterats.

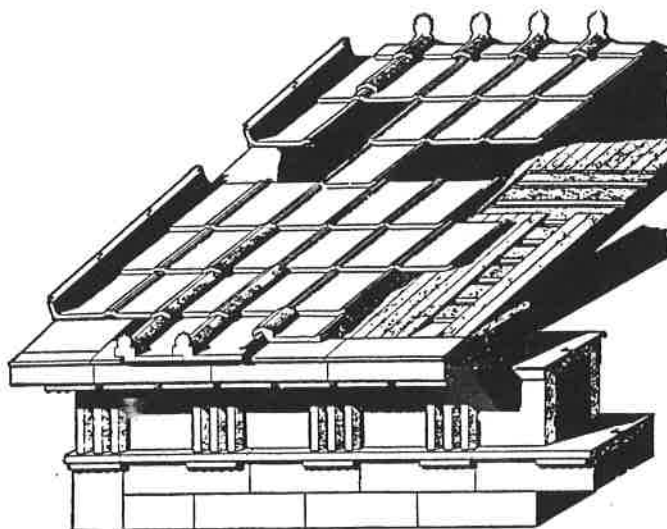
Det norska arbetsprojektet gäller dorisk tempelarkitektur i enklare versioner och på avsides platser, där byggnadsgrunder länge legat glömda och exponerade för vind och väder, t.ex. just i Pallantion, som på ovan angivna grunder varit intressant för den italienska fascist-regimen. Vad norrmännen sysslar med är arkitekturteori, med stöd av undersökningar och uppmätningar i fältet. Det doriska templet är en geometrisk och strikt logisk uppgift där huvudlinjerna är givna, men arkitekten haft en viss frihet att justera proportioner och inbördes förhållanden.

Byggelementens roller och former är givna, men dimensioneringen kan varieras, med vissa friheter. Det doriska templet är, som känt, till sitt ursprung en träkonstruktion, som under århundraden stegvis "stelnat"

i stenutförande. I många speciellt heliga byggnader bibehölls t.ex. några kolonner i trä genom hela antiken! Trästrukturens principer levde kvar -och lever f.ö. ännu-såsom svärbegripliga laskar, förbindningar och tappar, men återgivna i kalksten eller dyrbarare stenarter.

För norrmännen är plan, rumsform, proportioner och utvecklingslinjer av intresse. Den doriska stilens hemland är Peloponnesos, dess viktigaste utbredningsområden var Sicilien och Stor-Grekland; alltså det västliga Grekland.

Den egeiska övärlden domineras av Mindre Asiens starka grekiska kulturutveckling och av dess egen arkitekturstil, den joniska. Därför representerar några öar österom Fasta Grekland dorisk stil, medan Cycladerna som regel visar upp jonisk. Norrmännen arbetar därför främst på Peloponnesos: i Argolis, i Arkadien men också uppe i det kulturellt något avsides belägna Thessalien. Det är fråga om fundament, stylobater, några mursträckningar, någon tillfälligt bevarad kolonn-

Principskiss över det doriska templets bjälklag i stenkonstruktion och tak i timmer utförande med tegel i terracotta.

trumma, ytterligt sällan fragment av bjälklag eller takkonstruktioner.

Detta är arbetsfält för arkitekter, och det norska teamet omfattar också unga arkitekter, vilka står för uppmätande och renritande. Denna form av arkeologi återgår s.a.s. på det senare 1700- och tidiga 1800-talets - huvudsakligen brittiska-fältarbeten såväl i Grekland som på Mindre Asiens kust, vilkas mål var rekonstruktionsritningar av arkitektur, till ledning för samtiden och för tidens modearkitektur; den nyklassiska. Man grävde inte efter lösfynd, men efter fragment av element och dekor, för att avbilda eller direkt efterbilda.

Norrmännens arbetsfält gäller en äldre tids, den arkaiska epokens, avlägsna och under hellenistisk tid

redan museala byggnader. Dessa har under senantiken troligen varit övergivna ruiner, då de i utgrävt skick varit plundrade på värdefullt material. Fortsatta grävningar i modern tid har därför inte varit lockande, och därför har projekten lämnats åt sitt öde - för att nu på nytt tagas upp av norrmännen, med ambitioner att analysera och slutföra. Man betonar att den norska insatsen i ett av italienare och svenskar sammansatt team står för speciella färdigheter - i motsats till kontanta medel - men uppgifternas natur framgår inte: möjligen datastyrt ritande? Så långt som till publikationer har man ännu inte nått.

ChE

Kirjallisuutta

Paavo Castrén: "Pompeiji." Helsinki, Gaudeamus 1978. 58 s. (Edelleen rajoitetusti saatavissa.)

Gaudeamus -kustantamon **Pompeiji** vuodelta 1978 on erinomainen tiivistetty taskuopas. Varsinkin yhdistyksen Magna Graecian matkaa silmälläpitäen se kannattaisi hankkia. Mutta muutenkin on ensimmäisen instituutin johtajamme kätevä sivutuote Rooman vuosilta huomion arvoinen. Castrén otti aktiivisesti osaa viime vuosikymmenien Pompeji-tutkimukseen. Hän erikoistui kunnallispolitiikkaan ja vaalimainonnan tuotteisiin: seinäkirjoituksiin ja -raaputuksiin ("sgraf-fitot").

Castrén kuvaa rauniokaupungin historiallisia vaihteita, lähtien oskeista ja etruskeista. Hän kertoo Sullan veteraanien kovakouraisesta pakko-asuttamisesta rauhalliseen pikkukaupunkiin. Sekä keisarikauden

suhteellisen hyvistä vuosista aina järkyttävään Vesuviuksen purkautumiseen v. 79 jKr. Kirjassa käsitellään niin kaupunkia kuin lähiseutua, tienverkostoa ja ympäröiviä hauta-alueita. Castrén vie lukijan/turistin opastetulle kaupunkikävelylle. Hän tuo esille 1700-luvun keskipaikkeelta kaivetun muinaisalueen silmäänpiistävän rappeutumisen kiitos ilkeiden, puuttuvan valvonnan, hallinnon laiminlyönti sekä varainpuutteen. Castrénin asiantuntemus on varsin vaikuttava. Castrén korostaa löytöpaikan tieteellistä merkitystä. Pompejin tutkimusta on näet monta polvea laiminlyöty ja pidetty pelkkänä turistilaumoihin tehoavana ihmeelisyysnä.

Kuvitus on pätevä, mukana on myös karttoja ja rakennusten pohjapiirustuksia.

ChE

Antiikin sanakirja. Helsinki, Otava 1972.

Kyseessä on J. W. Fuchsin kokoama, alkuaan hollanninkielinen teos, josta ilmestyi ruotsinkielinen versio "Klassisk uppslagsbok". Tämän on Marja Itkonen suomentanut nimellä "Antiikin sanakirja". Ulkoasu ja kuvitus nojannevat alkuperäisteokseen.

Pieni, taskukokoinen sanakirja on tarpeellinen varsinkin matkoilla, jolloin kotoiset tietolähteet ovat saavuttamattomissa. "Antiikin sanakirja" on erinomaisen kätevä matkaseuralainen ja muutenkin hyödyllinen antiikin harrastajalle. Se on pätevästi kuvitettu ja varustettu kar-

toilla ja piirroksilla (mm. aina tärkeistä rahoista). Kreikkaa ja Roomaa on molempia käsitelty kattavasti. Myös Rooman historialle tärkeitä suku- ja klaaniselvityksiä on saatu mukaan. Tiivistetty bibliografia on hyödyllinen, koska sen avulla pääsee pidemmälle. Tähän takintaskuun mahtuvaan klassisen kulttuurin sanakirjaan on saatu mahtumaan ihmeteltävän paljon asiaa.

Ikävä kyllä kirja on loppuunmyyty. Sitä kannattaa kuitenkin kysyä antikvaarisista kirjakaupoista kotikirjaston yhdeksi perussanakirjaksi.

ChE

YHDISTYKSEN VUOSIKOKOUS

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n vuosikokous pidettiin 4. maaliskuuta Helsingin yliopiston Porthania-rakennuksessa. Tilaisuudessa oli läsnä noin 40 jäsentä eri puolilta Suomea. Kokouksessa esiteltiin vuoden 1988 vuosikertomus, tuloslaskelma ja tase, myönnettiin johtokunnalle vastuuvapaus ja hyväksyttiin yhdistyksen toiminta- ja taloussuunnitelma vuodelle 1989 sekä yhdistyksen stipendirahaston säännöt. Jäsenmaksun suuruudeksi vahvistettiin edelleen 50 markkaa (opiskelijat 25 markkaa). Yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin edelleen tri Mikko Juva. Erovuoroisista johtokunnan jäsenistä dos. Christoffer Ericsson, maisteri Kristiina Graae ja lehtori Olavi Koivukoski valittiin uudelleen. Ateenaan siirtyneen dos. Jaakko Frösenin tilalle valittiin prof. Erkki Kivalo ja eroneen hiippakuntasihteeri Aleksander Nyströmin tilalle DI Bjarne Huldén. Kokouksen jälkeen dos. Paavo Hohti luennoi aiheesta "Puhetaidon lähteillä". Esitelmä valotti antiikin retoriikkaa.

Toiminta ja talous

Yhdistyksen vuoden 1989 toiminta painottuu edelleen neljälle sektorille, yleisötilaisuuksiin, matkoihin, jäseninformaatioon ja Ateenan-instituutin toiminnan tukemiseen. Suurimmat menoerät koostuvat jäsenlehden ja jäsentiedotteiden painatuksesta ja postituksesta, yleisötilaisuuksien järjestämisestä ja siirroista stipendirahastoon, joka on yksi yhdistyksen keskeinen Ateenan-instituutin tukimuoto. Kaikkiaan toimintaan arvioidaan kuluvan vuonna 1989 37.000 markkaa, joka on tarkoitus kattaa pääosin jäsenmaksuin ja lahjoituksin.

Stipendirahasto

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n stipendirahasto, jonka ohjesääntö hyväksyttiin vuosikokouksessa, on Ateenan-instituutin tukimuoto, joka toteuttaa tarkoitustaan jakamalla stipendejä instituutin yhteydessä toimiville tutkijoille ja opiskelijoille. Rahastoa kartutetaan yhdistyksen järjestämien matkojen yhteydessä kerättävällä 100-200 markan suuruisella stipendirahastomaksulla ja muilla lahjoituksilla. Stipendejä yhdistys tulee jakamaan yhteistyössä Ateenan-instituutin säätiön kanssa. Rahastoon on toistaiseksi karttunut noin 7000 markkaa.

SYKSYN 1989 MATKAT JA MUU TOIMINTA

Syksyn 1989 aikana yhdistys järjestää kolme matkaa, kaksi ulkomailla, yhden kotimaassa.

Syys-lokakuun taitteessa yhdistyksen jäsenille tarjoutuu mahdollisuus matkustaa **Magna Graeciaan** (30.9.-7.10.) dos. Christoffer Ericssonin johdolla (yksityiskohtainen ohjelma on lähetetty jäsentiedotteen mukana). Matkan hinta on 3495 markkaa sekä 100 markkaa stipendirahastolle. Ilmoittautumisia ottaa vastaan Ansa Painilainen, Aurinkomatkat, Aleksanterinkatu 38, Helsinki, puh. 90-123 3213.

Samana ajankohtana (29.9.-8.10.) on myös mahdollista tutustua **Kreikan pronssikauteen**, minolaiseen ja mykeneläiseen kulttuuriin Ateenan-instituutin johtajan Jaakko Frösénin johdolla (yksityiskohtainen matkaesite on lähetetty kevään jäsentiedotteessa). Matkan hinta on 5940 markkaa ynnä 100 markkaa yhdistyksen stipendirahastolle. Ilmoittautumisia ottaa

vastaan Olympia-matkatoimisto, Yrjönkatu 9, Helsinki, puh. 90-644 033.

Lokakuun 21. päivänä yhdistys matkustaa Lappeenrantaan. Tällöin tutustutaan kaupungin nähtävyyksiin ja kuullaan **antiikin rakentamiseen** liittyen kolme alustusta. Apu. prof. Paavo Castrén antiikin rakentamisesta ja yhteiskunnasta. Dos. Christoffer Ericssonin aiheena on Rooman vesirakentamistekniikka ja kylpyläkulttuuri. Arkkitehti Ritva Westermarck kertoo Bysantin arkkitehtuurin kulkeutumista pohjoiseen. Lisäksi apul. prof. Castrén kertoo Ateenan-instituutista.

Marraskuun 21. päivänä prof. Holger Thesleff kertoo Otavan tiloissa Platonin koottujen teosten suomennostyön loppuunsaattamiseen liittyvässä tilaisuudessa **Platonista ja Ateenasta**. Kotimaan tapahtumien yksityiskohdista tarkemmin seuraavassa jäsenkirjeessä.

Tule Ateenan-instituutin ystäväksi!

Mikä on Suomen Ateenan-instituutti?

Se on Ateenassa sijaitseva, keväällä 1985 käyttöön vihitty kulttuurilaitos, jonka tukena ovat yksityiseltä pohjalta perustettu säätiö ja Suomen valtio. Instituutin tarkoituksena on edistää suomalaisten tutkijoiden, opiskelijoiden ja taiteilijoiden yhteyksiä antiikin, Bysantin ja nykypäivän Kreikkaan. Tämä tapahtuu tutkimusprojektien, symposioiden, jatkokoulutuskurssien ja yleisemmän kulttuuriyön muodossa.

Mikä sitten on Suomen Ateenan-instituutin ystävät?

Se on 1986 perustettu asianharrastajien yhdistys, joka haluaa osaltaan tukea Ateenan-instituutissa tehtävää työtä ja tarjota jäsenilleen mahdollisuuksia perehtyä Kreikan eri aikakausien elämään ja kulttuuriin. Yhdistykseen kuului vuoden 1988 lopussa noin 500 jäsentä kaikkialta Suomesta ja mitä erilaisimmilta elämänaloilta.

Miten ystävä-yhdistys toimii?

Yhdistys järjestää vuosittain suomalaisten asiantuntijoiden suunnittelemaa ja johtamia kulttuurimatkoja, joihin yhdistyksen jäsenillä on etusija. Samoin se järjestää antiikin ja Bysantin kulttuurin eri puolia valaisevia esitelmiä ja luentosarjoja sekä Helsingissä että muualla Suomessa. Jäsentiedotteen lisäksi yhdistys on vuodesta 1988 alkaen julkaissut *Helikon*-nimistä, toistaiseksi kahdesti vuodessa ilmestyvää lehteä syventääkseen kreikkalaisen kulttuurin tuntemusta yleistajuisin kirjoituksin. Yhdistys on myös perustanut erillisen stipendirahaston Ateenan-instituutin puitteissa työskentelevien tutkijoiden ja opiskelijoiden tukemiseksi. Yhdistyksen puheenjohtaja on sen perustamisesta lähtien toiminut tri Mikko Juva. Hänen lisäksi yhdistyksen johtokuntaan kuuluu 12 muuta jäsentä.

Miten yhdistykseen pääsee mukaan?

Ilmoita nimesi, osoitteesi, ammattisi ja puhelinnumerosi osoitteella *Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry.*, PL 191, 00171 Helsinki, niin saat jäsenmaksulomakkeen. Jäsenmaksu on toistaiseksi vuosijäseniltä 50 markkaa (opiskelijoilta 25 markkaa) ja ainaisjäseniltä 500 markkaa. Jäsenlehti ja jäsentiedotteet sisältyvät jäsenmaksuun.

Olet sydämellisesti tervetullut!

Bli vän med Finlands Athen-institut!

Vad är Finlands Athen-institut?

Sedan våren 1985 verkar i Athen ett kulturinstitut, understött dels av en stiftelse grundad på privat basis, dels av finska staten. Institutets syfte är att främja finländska forskares, studerandes och konstnärers kontakter till antikens, det bysantinska och dagens Grekland. Detta sker i form av forskningsprojekt, symposier, fortbildningskurser och allmänna kulturaktiviteter.

Vad är Föreningen Finlands Athen-instituts vänner?

”Vännerna” är en år 1986 grundad förening för personer intresserade av Athen-institutets verksamhet. Föreningen önskar inte bara stödja institutets verksamhet i dess arbetsfält, utan också erbjuda sina medlemmar möjligheter att med sakkunnig vägledning få ökad insikt i antikens och Bysans liv och kultur.

Hur verkar vänföreningen?

Vänföreningen har årligen anordnat kulturreSOR, företrädesvis för de egna medlemmarna, vilka planerats och letts av inhemska sakkunniga personer, samt föredragstillfällen, även utanför huvudstadstrakten, där antik och bysantinsk kultur belysts ur varierande synvinklar. Föreningen har strävat till att gradvis utvidga sitt informationsblad och började år 1988 utge en medlemstidskrift, *Helikon* omfattande kultur, historia, forskning, litteratur etc. Vidare har föreningen grundat en stipendiefond till stöd för forskare och studerade vid Institutet i Athen. Medlemmarna i vänföreningen uppgick år 1988 till ca 500 personer på olika håll i Finland. Verksamheten baseras uteslutande på frivilligt oavlönat arbete samt finansieringen enbart på medlemsavgifter (år 1989 50:- för årsmedlem, 25:- för studerande och 500:- för ständig medlem.) Ordförande för styrelsen på 13 medlemmar, vilken svarar för verksamheten, har sedan vänföreningens grundande varit dr Mikko Juva.

Hur vinner man medlemskap i vänföreningen?

Meddela namn, yrke, adress och telefonnummer skriftligen under adress: *Föreningen Finlands Athen-instituts vänner r.f. PF 191, 00171, Helsingfors*. Du erhåller då en bankgiroblankett för erläggande av medlemsavgiften. Efter inbetald avgift införs du i medlemsförteckningen och erhåller därigenom medlemscirkulär och tidskriften *Helikon*.

Hjärtligt välkommen i vår krets!

LEHTI

